

zmožnost sam tvoriti moralo, torej moralna pravila. Če naj namreč posameznik vedno deluje tako, da svoja dejanja reflektira v tem smislu, da jih izvaja samo v primeru splošne sprejemljivosti načela, na podlagi katerega jih izvaja, je jasno, da je potencialno posameznik kreator moralnih pravil. V taki izreki, v naši variaciji Kantovega kategoričnega imperativa, se to lahko zdi abstraktno, vendar pa prav ta abstraktnost, ki naj bi jo učenci dojeli v procesih moralne vzgoje, pomeni uporabnost moralne zapovedi v množici konkretnih, edinstvenih in morda tudi neponovljivih družbenih situacij. Če lahko rečemo, da Durkheim s svojo koncepcijo moralne vzgoje sicer ni rešil vseh verjetno tako ali tako nerešljivih dilem, pa je gotovo, da je formuliral paradigmo moralne vzgoje, ki je ni mogoče razglašati za zastarelo. Durkheimov prispevek pa ni zastarel tudi zato, ker v svoji kantovsko obarvani rešitvi problema moralne vzgoje, ki si postavlja za cilj vzgojiti avtonomnega posameznika, povnanja isti spekulativno nerešljivi problem, ki se vedno znova postavlja v podobno usmerjenih teorijah in v iskanjih, ki skušajo najti praktična pedagoška sredstva za udejanjenje koncepta. Na ravni prakse v demokratični pluralni družbi se namreč postavi množica vprašanj, kot npr., kateri moralni kodeks je lahko konsenzualno sprejet v vseh strukturah družbe ali vsaj npr. v parlamentu, kako moralno vzgajati, ne da bi indoktrinirali in končno se, četudi uspe rešiti ti dve vprašanji, postavi še vprašanje o tem, kaj nam jamči, da bodo učenci privzgojevano jim moralo sprejeli tako, da se bodo po njej ravnali v praktičnem življenju? Na povsem teoretski ravni teh vprašanj, ki odpirajo pot številnim paradoksom, ni mogoče končno veljavno rešiti. Durkheimova zamisel moralne vzgoje potem takem predstavlja koncepcijo, ki pomeni težko presegljivo teorijo za dolgo obdobje meščanske kulture. V okvir, ki ga je artikularil Durkheim, pa se je v vsem 20. stoletju vpisalo veliko podrobnejših elaboracij problematike in kurikularnih shem za praktično uporabo. Verjetno ne pretiravamo, če rečemo, da se taki tehtni prispevki k teorijam morale, kakršne sta prispevala Piaget in Kohlberg, vpisujejo v obrazec, ki ga je zasnoval Durkheim.

### **Kako uspeti v moralni vzgoji?**

Preden preidemo k obravnavi še ne postavljenih vprašanj, ki so bila začetni razlog za ta del našega razmišljanja, še omenimo, da je bil Durkheim znan tudi po svoji univerzalistični koncepciji, saj je v svojem postavljanju moralne vzgoje predvidel stapljanje patriotizma in kozmopolitizma. Za razliko od poprejšnjih in abstraktnejših idej nekaterih nemških idealističnih filozofov, je Durkheim kategorije nacije, patriotizma in humanističnega univerzalizma umestil v konkretnejši sociološki in kajpak tudi peda-